

ศีลห้า : เกณฑ์ชีวิตและการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

THE FIVE PRECEPTS: CRITERIA AND THE PROMOTION OF INDIVIDUAL AND SOCIAL PEACE

सानู มหัทธนาดุลย์*

Sanu Mahatthanadull

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ผลการวิจัยพบว่า เกณฑ์ชีวิตศีลห้าเป็นมาตรฐานสำคัญในการรักษาศีลห้าในทางปฏิบัติ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มุ่งเน้นให้หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้าอย่างเคร่งครัดในการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในภาพใหญ่นั้นมีเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทั้ง 40 ตัวชีวิตเป็นตัวกำกับ การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเป็นการนำเอาเกณฑ์ชีวิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งสองเกณฑ์ มาวิเคราะห์ข้อความและคำศัพท์เดิมตั้งต้นชั้นโบราณที่ถูกแปลมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏในอรรถาธิบายและนำขึ้นสู่การปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ (1) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (2) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม พัฒนابนพื้นฐานของความสันติสุข 5 มิติ คือ สันติสุขแห่งชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และ สติปัญญา อันเป็นหลักประกันให้กับทั้งผู้ถือศีลและบุคคลที่อาศัยร่วมกันอยู่ในสังคม

คำสำคัญ : เกณฑ์ชีวิต, การเสริมสร้าง, บุคคลและสังคม, สันติสุข, ศีลห้า

* Doctor of Philosophy (Buddhist Studies), Assistant Professor in Buddhist Studies, Regular Lecturer at International Buddhist Studies College (IBSC), Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

This is a qualitative research with two objectives, namely; 1) to study the criteria for the Five Precepts in the Buddhist scriptures and the operating standard for the Five Precepts Villages project, 2) to develop and present the norm of the criteria for the Five Precepts for the promotion of peace of the person and society. The findings show the criteria of the Five Precepts are important standard in terms of the practical observance of the *pañcasīla*. While the Forty-indicator standard for the implementation of the Five Precepts village is a key success of the project. The development of criteria for the Five Precepts is cautiously carried out in order to get two new criteria:- 1) a developed criterion for diagnosis the status of the Five Precepts, and 2) a developed criterion for diagnosis the penalty of violated Precepts. Lastly, the norm of the criteria for the Five Precepts shows the fivefold peace; peace of life, asset, couple, data and information, and wisdom respectively.

Key Words: Criteria, Five Precepts, Individual, *Pañca sīla*, Social Peace, Promotion.

1. บทนำ

โลกมนุษย์ในยุคปัจจุบันถูกปกคลุมไปด้วยภาวะตรงกันข้ามกับสันติภาพ คือเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความไม่ปลอดภัย พฤติกรรมที่ต่ำทราม ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ความผิดปกติของจิตใจ กล่าวคือเป็นสังคมที่ไร้บรรทัดฐานทางศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ด้วยเหตุนี้โครงการวิจัยอันเกี่ยวเนื่องด้วยศีลห้าจึงถือกำเนิดขึ้น เช่นโครงการ “วิจัยพัฒนาศักยภาพองค์กรพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายหมู่บ้านศีล 5” โดยมจร. ร่วมกับ สสส. ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกิจกรรมพัฒนาสังคมซึ่งอิงอยู่กับหลักศีลห้าเพื่อให้ในอนาคต คณะสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และส่วนราชการในพื้นที่ร่วมมือกันทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมให้ศีลห้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนไทย. (Kom Chad Luek Online, 2015) ตลอดจนโครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดลำพูน ที่มีสมาชิกกว่า 400 หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนร่วมกันรักษาศีลห้าในทุกตำบลและอำเภอ (Phrarajapanyamoli, 2014) ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ถูกพัฒนาขึ้นสู่การปฏิบัติจริงจางอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปและเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้องปฏิบัติตามหลักศีลห้าอย่างเคร่งครัดตามนิยามที่ระบุไว้คำ

ว่า “รักษาศีล” หมายถึง การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ควบคุมโทสะ ความโหดร้าย หยาดคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย โดยมีศีลห้าเป็นหลักในการปฏิบัติ (National Office of Buddhism, 2014: 45, 49). ดังข้อความรณรงค์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า “ให้วัด, สถานศึกษา, หน่วยงานอื่นๆ รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีลห้า โดยมีข้อความดังนี้ (1) ไม่มุ้งร้ายทำลายผู้อื่น (2) ไม่ทุจริตคิดโกง (3) ไม่ประพฤติดุคในกาม (4) ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ (5) ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ” (National Office of Buddhism, Buddhist Studies Fund, 2014) ทั้งนี้เพื่อความรู้ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

จากหลักการของศีลห้าดังกล่าว พบว่ายังขาดเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าแต่ละข้อ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในเชิงปฏิบัติและประเมินผล ในพระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับศีลห้า โดยเฉพาะเรื่ององค์แห่งการละเมิดศีลคือเกณฑ์ชี้วัดสถานะของศีลห้าในการพิจารณาว่าศีลแต่ละข้อนั้นจะขาด ต่างพร้อยหรือไม่ หรือยังสมบูรณ์ดีอยู่ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีลำดับขั้นตอนลึกซึ้งละเอียดลออ มากน้อยไม่เท่ากัน การที่ศีลจะขาดได้นั้น จะต้องประกอบไปด้วยองค์แห่งการละเมิดศีลครบทุกข้อ ยกตัวอย่างเช่นศีลข้อที่ 1 ปาณาติบาตศีลจะขาดได้ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้ง 5 ข้อ คือ (1) สัตว์นั้นต้องมีชีวิต (2) รู้อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต (3) มีจิตคิดจะฆ่า (4) มีความพยายาม (5) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น แต่หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ก็ไม่นับว่าศีลข้อนั้นขาด เป็นแค่ศีลต่างพร้อยเท่านั้น คือผิดไม่ครบทุกองค์ประกอบ

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ชี้วัดศีลห้ายังขาดการพัฒนาเพื่อให้เกิดความชัดเจน เพียงตรงรวมถึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้วินิจฉัยทั้งสถานะ และโทษของการล่วงละเมิดศีลห้าแต่ละข้อได้ ดังนั้น การศึกษาเรื่องศีลห้า : เกณฑ์ชี้วัดเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม ในฐานะที่เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยพฤติกรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลและสังคม จึงมุ่งเน้นการดำเนินการศึกษาวิจัยและการดำเนินงานทั้งในเชิงเอกสารและพื้นที่ เพื่อการพัฒนารูปแบบของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าให้เป็นแบบวัดมาตรฐานสากลสำหรับการนำไปใช้ได้จริง อย่างเป็นรูปธรรมในโครงการต่างๆ ตามนโยบายหมู่บ้านศีล 5 และเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดสันติภาพในบุคคลและเกิดความมีเอกภาพแห่งการอยู่ร่วมกันของสังคมโลกโดยสันติภาพ อย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

2.2 เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : มุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ โดยเฉพาะเจาะจงเรื่องเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยจำแนกออกเป็น 1) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ 2) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าเพื่อให้ได้องค์ความรู้พื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นต้นตั้ง

ประเด็นเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะศึกษาความเป็นมาของโครงการ ทั้งประวัติ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการฯ และเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในโครงการ รวมถึง ศึกษากรณีศึกษาจากตัวอย่างของการดำเนินโครงการของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทั้ง 2 แห่งคือ 1) หมู่บ้านรักษาศีล 5 วัดเขาลาดวนาราม ต.ห้วยแห้ง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี 2) หมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านห้วยต้ม, ตำบลนาทราย อำเภอสี จ.พิจิตร ตามลำดับ นอกจากนั้น ศึกษาเกณฑ์บูรณาการศีลห้ากับคุณธรรมของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มจร. และศึกษาเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่แสดงตัวชี้วัดผลสำเร็จ 40 ตัวชี้วัด

2) การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า : ศึกษาความหมายและระดับของความสันติสุข และศึกษาความสำคัญของเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า เหตุผล และข้อจำกัดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า ตามลำดับ นอกจากนั้น เป็นการพัฒนากฎเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า โดยเริ่มต้นจากการทบทวนเกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า (ต้นแบบ) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า (ต้นแบบ) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่มย่อย ตลอดจนนำเสนอเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า (ฉบับพัฒนา) เป็นลำดับต่อมา ประการสุดท้าย เป็นการนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

3.2 ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มที่ 1 : กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 5 ท่าน เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก

ประชากรกลุ่มที่ 2 : กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือ พระสังฆาธิการ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน 11 ท่าน เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion)

ประชากรกลุ่มที่ 3 : กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสังฆาธิการผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 5 ท่าน เข้าร่วมสัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ

4.1 การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยศึกษาทั้ง 2 เกณฑ์ฯ คือ 1) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้าและ 2) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ส่วนประเด็นเรื่องเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร หนังสือ บทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลทั้งหมดที่จะเก็บรวบรวมในขั้นนี้ รวมเอาทั้งภาษาบาลี ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เข้าไว้ด้วยกัน สำหรับผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2

4.2 การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Studies)

งานวิจัยภาคสนามศึกษาจากเอกสาร โครงการฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีการบันทึกภาพถ่าย บันทึกเสียง ซึ่งเครื่องมือเก็บเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย จากนั้นจะนำข้อมูลมาเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ตามระเบียบวิธีวิจัย และการนำเสนอผลงานวิจัย ท้ายสุดจะได้จัดให้มีการสัมมนาวิชาการ เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับที่ได้พัฒนาแล้ว รวมถึงรับรองรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของ

บุคคลและสังคม การศึกษาภาคสนามจะใช้เครื่องมือวิจัยและระเบียบวิธีดังต่อไปนี้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ได้แก่

1. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในกลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการพระพุทธศาสนาจากสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่าน ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวนี้จะนำไปตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นของเกณฑ์ชีวิตศีลห้าทางพระพุทธศาสนา และเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตลอดจนการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าตามลำดับ

2. สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อยโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรทางการศึกษาพระพุทธศาสนา พระเถระ คณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ รวมถึงกรรมการและผู้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน 11 ท่าน ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้เป็นการศึกษาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อนำเอาข้อบกพร่องเหล่านั้นไปพัฒนาเกณฑ์ชีวิตศีลห้าให้มีความสมบูรณ์ เที่ยงตรงมากยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งจะตอบคำถามวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตฯ

3. สัมมนาวิชาการ (Academic Seminar)

นิมนต์ เชิญพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสังฆาธิการผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ สถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 5 ท่าน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับรองเกณฑ์ชีวิตศีลห้าฉบับพัฒนาและรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าในการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เมื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่างงานวิจัยแล้ว จะนำไปตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือเพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชีวิตศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคมโดยจะสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดไว้ในรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ในที่สุด

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามสาระสำคัญของวัตถุประสงค์ของงานวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น 2 เกณฑ์ ได้แก่ 1) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า 2) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า ในการศึกษา “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า” หลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่พบ ได้แก่คัมภีร์ชั้นอรรถกถา พระพุทธโฆษาจารย์ พระธรรมปาละ และพระสิริมงคลอาจารย์ต่างแสดงถึงองค์ประกอบแห่งการละเมิดศีลแต่ละข้อสำหรับการกำหนดรู้ว่า การกระทำแค่ไหนเพียงใด จึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศีลแต่ละข้อๆ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้รักษาศีล โดยจัดวางเป็นองค์ประกอบของการละเมิด เรียกว่าสัมภาระ หรือเรียกง่ายๆ ว่า “องค์” บุคคลจะถือว่าละเมิดศีล กล่าวคือจะวินิจฉัยว่าศีลข้อนั้นจะขาดหรือไม่ต่อเมื่อกระทำการครบองค์ทั้งหมดของการละเมิด (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016: 726) สำหรับคำว่า “องค์ประกอบแห่งการละเมิดศีล” ซึ่งใช้โดยอรรถกถาจารย์ผู้วางเกณฑ์เหล่านี้ไว้ในคัมภีร์อรรถกถานี้ เมื่อนำมาเสนอในงานวิจัยนี้จะถูกเรียกแทนที่ว่า “เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล” โดยยังคงรายละเอียดเดิมเอาไว้ครบถ้วน ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อศึกษาที่ตั้งเอาไว้แล้วนั่นเอง เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีล เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้ถือศีลในการใช้ตรวจสอบสถานะของศีลที่ตนสมาทานมาถือไว้อย่างอยู่ครบ หรือยังอยู่ดีหรือไม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ถือศีลทั้งในแง่ของสถานะของการคงอยู่ของศีลของตนอันสืบเนื่องมาจากการกระทำที่อาจประมาทพลาดพลั้งจนทำให้ละเมิดศีลได้ และทั้งในแง่ของการตัดสินใจสมาทานศีลเพื่อการรักษาในครั้งต่อไปในกรณีที่ศีลของตนขาดเสียแล้ว

นอกจากนั้น “เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้า” ก็มีความสำคัญไม่แพ้กันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความตระหนักรู้ในบทลงโทษหากได้ประมาทพลาดพลั้งล่วงละเมิดในศีลซึ่งเป็นเกณฑ์ในเชิงปริมาณเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ ได้แสดงไว้ในคัมภีร์สมโมทวิโนทนี อรรถกถาอธิบายคัมภีร์พระวิงศ์ในอภิธรรมปิฎก เรื่องโทษของปาณาติบาต ไว้ดังนี้

การฆ่าสัตว์แมลงตัวเล็ก ๆ เช่นมดดำ ชื่อว่า มีโทษน้อย

ฆ่าสัตว์เช่นนั้นที่ใหญ่กว่า มีโทษมากกว่า

ฆ่าสัตว์ประเภทนั้นเนื่องด้วยนกใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น

ฆ่าสัตว์ประเภทเลื้อยคลานใหญ่กว่านั้น มีโทษมากกว่านั้น . . .

การฆ่าพระชีนาสพ มีโทษมากยิ่งนัก (Abhi.Vi.A. 78/776/508.)

จากอรรถาธิบายดังกล่าว พระพุทธโฆสจารย์อธิบายโทษของการละเมิดปาณาติบาต โดยจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ 1) คุณประโยชน์ 2) ขนาดกาย นอกจากนั้น สัตว์ผู้ถูกระทำยังได้ถูกจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มหลักด้วยกัน คือ สัตว์จำพวกเดรัจฉาน และสัตว์จำพวกมนุษย์ ส่วนโทษจากการละเมิดจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์เดรัจฉานและคุณประโยชน์ของสัตว์

ปัจจัยสำคัญที่อยู่ภายใต้ความสำเร็จในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ทั่วประเทศไทยในระดับชาตินี้ ได้แก่ เกณฑ์ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งนอกจากจะได้กล่าวถึงตัวชี้วัดผลสำเร็จ 40 ตัวชี้วัด (Committee of Driving a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village”, 2014) แล้ว ยังระบุถึงเกณฑ์การประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นเกณฑ์ชี้วัด 2 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านยุทธศาสตร์ 2) มิติด้านกิจกรรม เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการดำเนินโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากมิติด้านความสำเร็จในยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการที่มีความสำคัญในอันดับแรกในฐานะของแผนยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนโครงการสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จอันเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนก่อนเริ่มดำเนินโครงการแล้ว มิติด้านความสำเร็จในการกำหนดและดำเนินกิจกรรมอันสร้างสรรค์ต่างๆ จะต้องถูกให้ความสนใจด้วยเช่นเดียวกันในอันดับต่อมาในฐานะของรายละเอียดของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสามารถตอบโจทย์เพื่อบ่มไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

5.2 การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศีลห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม

“การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดศีลห้า” หมายถึง การปรับเปลี่ยนถ้อยคำใน (1) เกณฑ์วินิจฉัยสถานะของศีลห้า และ (2) เกณฑ์วินิจฉัยโทษของการละเมิดศีลห้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เหมาะสมต่อยุคสมัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้รักษาศีลได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยในการพัฒนาดังกล่าวจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มย่อย ตามลำดับ

ตาราง 3.๑ : เกณฑ์ชี้วัดศีลห้าฉบับพัฒนา

	โทษของการละเมิดศีลห้า																			
	ข้อที่ 1 : ปาณาติบาต				ข้อที่ 2 : อทินนาทาน				ข้อที่ 3 : กาเมสุมิจฉาจาร				ข้อที่ 4 : มุสาวาท				ข้อที่ 5 : สุราเมรัยมีชขปมาทัฏฐาน			
	“ฆ่าสัตว์ขนาดใหญ่หรือฆ่าคนที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				“ลักของหวงแทนของคนที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				“ล่วงละเมิดทางเพศกับบุคคลที่มีคุณประโยชน์มากบาปหนัก”				“โกหกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ที่มีมูลค่าและคุณค่ามากบาปหนัก”				“ดื่มและเสพ จนประมาทขาดสติ ไปก่อความเดือดร้อนให้กับคนอื่นบาปหนัก”			
	1. คุณ	2. ขนาคาย	3. เจตนา (กิลล)	4. ความพยายาม	1. คุณค่าของทรัพย์	2. คุณธรรมของเจ้าของ	3. เจตนา (กิลล)	4. ความพยายาม	1. คุณธรรมของผู้ถูกล่วงเกิน	2. เจตนา (กิลล)	3. ความพยายาม	4. ความเสียหายที่เกิดขึ้น	1. เรื่องเท็จ	2. เจตนา (กิลล)	3. ความพยายาม	4. ความเสียหายที่เกิดขึ้น	1. ปริมาณของสิ่งมีนเมาที่เสพ	2. เจตนา (กิลล)	3. ความพยายาม	4. ขาดสติจนไปกระทำความชั่วร้าย
ผลวินิจฉัย ➡	○ บาปหนัก ○ บาปเบา				○ บาปหนัก ○ บาปเบา				○ บาปหนัก ○ บาปเบา				○ บาปหนัก ○ บาปเบา				○ บาปหนัก ○ บาปเบา			
เกณฑ์วินิจฉัย หมวด	สถานะของศีลห้า																			
วัตถุ	(2) สิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์) ○ 20%				(2) ของที่เจ้าของหวงแทน ○ 20%				(2) บุคคลที่มีเจ้าของ ○ 25%				(2) เรื่องโกหก ○ 25%				(2) สุรา สิ่งเสพติด และของมีนเมา ○ 25%			
ความรู้ในวัตถุ	(1) รู้ว่าสิ่งนั้นมีชีวิต ○ 20%				(1) รู้ว่าเจ้าของหวงแทน ○ 20%				- -				- -				- -			
เจตนา	(3) เจตนาฆ่า ○ 20%				(3) เจตนาลัก ○ 20%				(1) เจตนาล่วงละเมิด ○ 25%				(1) เจตนาโกหก ○ 25%				(1) เจตนาดื่มหรือเสพ ○ 25%			
ความพยายาม	(4) พยายามฆ่า ○ 20%				(4) พยายามลัก ○ 20%				(3) พยายามละเมิด ○ 25%				(3) พยายามโกหก ○ 25%				(3) พยายามดื่มหรือเสพ ○ 25%			
ผลลัพธ์	(5) สิ่งนั้นตาย ○ 20%				(5) ลักมาเป็นเจ้าของ ○ 20%				(4) มีเพศสัมพันธ์ ○ 25%				(4) ผู้อื่นเชื่อ ○ 25%				(4) ดื่มหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย ○ 25%			
ผลวินิจฉัย ➡	○ สมบูรณ์ ○ ขาด ○ ต่างพร้อย (0%) (100%) (20-80%)				○ สมบูรณ์ ○ ขาด ○ ต่างพร้อย (0%) (100%) (20-80%)				○ สมบูรณ์ ○ ขาด ○ ต่างพร้อย (0%) (100%) (25-75%)				○ สมบูรณ์ ○ ขาด ○ ต่างพร้อย (0%) (100%) (25-75%)				○ สมบูรณ์ ○ ขาด ○ ต่างพร้อย (0%) (100%) (25-75%)			

จากตารางแสดงเกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าฉบับพัฒนาดังกล่าว อธิบายได้ว่า ตารางใหญ่จะประกอบไปด้วยตารางย่อย 2 ตารางโดยมีแถบพื้นข้อความสีดำเป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตของแต่ละตาราง แต่ละตารางจะแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์วินิจัยฯ ทั้ง 2 เกณฑ์ คือ 1) เกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าและ 2) เกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้า

แถวในแนวนอน (horizontal) แสดงถึงหมวดทั้ง 5 ขององค์ประกอบในการละเมิดศิลปะในเฉพาะเกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้าแต่ละข้อ คือ วัตถุ ความรู้ในวัตถุ เจตนา ความพยายาม และผลลัพธ์ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังแสดงผลวินิจัยของเกณฑ์ฯ ทั้ง 2 อีกด้วย กล่าวคือผลวินิจัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าจะมีผลลัพธ์เป็น “บาปหนัก” หรือ “บาปเบา” สำหรับผลวินิจัยสถานะของศิลปะห้ามีผลลัพธ์เป็น “สมบูรณ์” “ขาด” หรือ “ต่างพร้อย” โดยมีค่าร้อยละอยู่ที่ ร้อยละศูนย์ (0%) ร้อยละร้อย (100%) หรือ ร้อยละ 20 ถึง 80 (20 – 80%) [สำหรับศิลปะ 2 ข้อแรก] และ ร้อยละ 25 ถึง 75 (25 – 75%) [สำหรับศิลปะ 3 ข้อหลัง] ตามลำดับ

ในขณะที่แถวในแนวตั้ง (vertical) แสดงข้อของศิลปะทั้งห้าข้อ เริ่มตั้งแต่ปาณาติบาต ไปจนถึงสุราเมรัยฆาตตามลำดับ พร้อมทั้งได้แสดงถึงคำอธิบายของเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศิลปะห้าแต่ละข้อกำกับไว้ที่ตำแหน่งด้านล่างของข้อศิลปะแต่ละข้ออีกด้วย ส่วนแถบบ่อยในช่องของศิลปะแต่ละข้อ คือองค์ประกอบที่ใช้ประกอบในการพิจารณาโทษฯ

เกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้าที่ได้มานี้ มีความสะดวกต่อการนำไปใช้ในการตัดสินเหตุการณ์ใดๆ ก็ตามทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น ในกรณีแรก หากผู้ถือศิลปะกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความสงสัยสงสัยว่าศิลปะของตนได้ขาดลงไปแล้วหรือไม่ก็สามารถนำเอาเกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้าได้ทันที ส่วนในกรณีหลัง ผู้ถือศิลปะก็ยังสามารถใช้เกณฑ์มาตรฐานนี้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการรักษาสถานะของศิลปะให้บริสุทธิ์และสมบูรณ์อยู่เสมอ

รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าเพื่อการเสริมสร้างสันติสุขของบุคคลและสังคม เริ่มจากการกำกับดูแลการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เกณฑ์ดังกล่าวมี 2 ประการได้แก่ 1) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ 40 ตัวชี้วัด 2) เกณฑ์ดำเนินโครงการฯ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศิลปะห้า (12 ตัวชี้วัด) เกณฑ์ทั้งสองนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินการทั้งหมดในภาพรวม ในขณะที่เกณฑ์ชี้วัดศิลปะห้าทั้งสอง (เกณฑ์วินิจัยสถานะของศิลปะห้าและเกณฑ์วินิจัยโทษของการละเมิดศิลปะห้า) เป็นเกณฑ์สำหรับบุคคลผู้ถือศิลปะในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนในระดับสังคมมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้าต่างๆ โดยมีกิจกรรมบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธอื่นๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความปกติสุข ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิด “ปัญจะสันติสุข” หมายถึงสันติสุขที่มีองค์ประกอบห้าประการ ได้แก่ ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพ กล่าวคือความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับชีวิตของผู้ถือศิลปะและชีวิตของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินในความครอบครองของผู้ถือศิลปะและทรัพย์สินในความครอบครองของบุคคลใน

สังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้ถือศีลและครอบครัวของบุคคลในสังคม ความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของผู้ถือศีลและข้อมูลข่าวสารที่ได้รับในชีวิตของบุคคลในสังคม และความสันติสุขที่เกิดขึ้นกับสุขภาพของผู้ถือศีลและสุขภาพของบุคคลในสังคม

6. ข้อเสนอแนะ

- 6.1 ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบเกณฑ์วัดศีลห้า สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จังหวัดลำพูน
- 6.2 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์การถือศีลห้าของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
- 6.3 ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบศีลห้าทางพระพุทธศาสนากับหลักการในการบัญญัติกฎหมายบ้านเมือง

References

- Committee of Driving a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village”. (2014). *A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village” 3rd Phase (Long Term)*. Bangkok: The Printing Office of a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles “The Five Precepts Village.
- Kom Chad Luek Online (2015). “Somdej Wat Pak Nam Received a Research Report on the Five Precepts Village”. [Online]. Source: <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๕๐๘๐๖/๑๘๙๖๓๑.html> [April 24, 2558 B.E.].
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *The Pali Canon Mahachulalongkornrajavidyalaya Version*. (Thai Version). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.
- Mahamakuṭarajavidyalaya. (1991). *The Pali Canon and the Translation of Commentaries, Set of 91*. (Thai Version). Bangkok: Mahamakuṭarajavidyalaya press.

- National Office of Buddhism. (2014). *A Guide to Operating a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles "The Five Precepts Village 2557 B.E"*. Mimeographed. (Thai Version).
- National Office of Buddhism, Buddhist Studies Fund. (2014). *"Planning for a Harmonious Reconciliation Project Using Buddhist Principles "The Five Precepts Village"*. Memorandum. B.E. 0002/06833, August 7, 2557 B.E. (Thai Version).
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Buddhadhamma Extended Edition*. 46th ed. Bangkok: Sahadhammika Printing Limited Company. (Thai Version).
- Somdejphramaha Rajamangalacara. (2014). *A Regulation of Supreme Sangha Council with the Implementation of the Five Precepts Village Project, 2557 B.E.* Promulgated on June 18, 2057 B.E. (Thai Version).
- The 1st Exchange Forum Project for the Driving of Buddhadhamma Research Projects. (2014). *"A Direction of Buddhist Researches"*. Phrarajapanyamoli. Haribhunchai Research Institute, Coordinating Center for Research in Local Lumpoon, August 20, 2557 B.E.